

GALÁNTAY ERVIN

**A SZOVJET-AFGÁN HÁBORÚ (1979 – 1988) KÉT OLDALRÓL,
HÁROM KIADVÁNY TÜKRÉBEN**

Lester W. Grau (Ed.)

THE BEAR WENT OVER THE MOUNTAIN: SOVIET COMBAT TACTICS IN AFGHANISTAN

Manuscript, The Frunze Academy, Moscow, 1991 – National Defense University Press, Washington D. C. 1995.

(Frank Cass, London, 1998., 231 o., 53 térképvázlat)

THE OTHER SIDE OF THE MOUNTAIN: MUJAHIDEEN TACTICS IN THE SOVIET-AFGHAN WAR

By *Ali Ahmad Jalali* and *Lester W. Grau*, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas

(The U. S. Marine Corps Studies and Analysis Division, Quantico, Virginia, 1996., 424 o., 100 térképvázlat)

THE SOVIET-AFGHAN WAR: HOW A SUPERPOWER FOUGHT AND LOST

The Russian General Staff. Translated and Edited by *Lester W. Grau* and *Michail A. Gress*

(University of Kansas Press, 2002., 392 o., 19 fénykép, 32 térképvázlat)

A NATO átszerveződésével változott az ellenségkép is: immár a volt Varsói Szerződés tagjaival, sőt a volt szovjet köztársaságokkal is kialakult az együttműködés. Fontos szerepet játszik ebben az Egyesült Államok haderejének a Kansas állambeli Fort Leavenworth vezérkari akadémiáján működő kutatóintézete, melynek a külföldi hadseregek tanulmányozása a feladata. Az orosz térséget figyelő csoport egyik vezető személyisége Lester W. Grau nyugalmazott alezredes, aki csapattisztként éveket harcolt a vietnami háborúban, 1980-tól pedig különös érdeklődéssel tanulmányozza, miként értékeli szovjet oldalról az afganisztáni hadműveleteket.

1990-ben jutott Grau alezredes tudomására, hogy létezik egy kézirat a szovjet expedíciós csapatok harcászatról, melyet a moszkvai Frunze Akadémia állított össze belső használatra, tananyagként. 1991-ben a Frunze Akadémia megnyitotta irattárát és felajánlotta ezt az előzőleg titkos anyagot a külföldi kutatóknak. Az iratgyűjtemény – „*The Bear Went Over the Mountain: Soviet Combat Tactics in Afghanistan*” – a Frunze Akadémia oktatóinak bírálataival kiegészített ötven rövid harcleírást tartalmaz. A leírások fordítását Grau saját kritikai megjegyzéseivel kiegészítve adta ki, így az olvasó felmérheti az orosz és amerikai szemszögből írt értékelések közötti különbséget. Igen hasznos a szöveghez fűzött melléklet, mely feloldja az amerikai katonai rövidítéseket és megadja azok orosz megfelelőit is (pl. AAslt = Air Assault = taktycseszkij vozdušnjij gyeszant [helikopterrel szállított deszanttámadás]).

Az amerikai kiadás számára Grau újrarajzoltatta a Frunze-kézirat ábráit, de átvette az eredeti szovjet térképjeleket, mivel azok könnyebben értelmezhetők, mint az amerikaiaknál használatosak. Az oroszított afgán hely- és helységneveket a pastu és dari kiejtésnek megfelelő angol átírás szerint közli.

Alig jelent meg Grau fordításában a „*The Bear Went Over the Mountain*,” nyomban felmerült az igény, hogy az afganisztáni harcok orosz leírásait a mudzsaheddin felkelők szemszögből is értékeljék. Ezért az Egyesült Államok tengerészgyalogságának megbízásából Lester W. Grau

alezredes és a volt mudzsaheddin ezredparancsnok, Ali Ahmad Jalali 1966-ban Pakisztánba utazott azzal a megbízással, hogy minél több volt szabadságharcos visszaemlékezéséről vegyenek fel jegyzőkönyvet. Közben a fanatikus tálib harcosok térnyerése megnehezítette az amerikai állampolgárok utazgatását az általuk ellenőrzött térségben, így ott Nazrullah Szafi tálib őrnagy vezette a kihallgatásokat. A legtöbb anyagot a pakisztáni Pesavar és Ketta határvárosokban élő menekültek körében Ali Ahmad Jalali gyűjtötte.

Az akciókat Lester W. Graunak több résztvevő leírásából sikerült rekonstruálnia. Az anyagot az időrend és a harcmodor típusa szerint rendezte. A harcleírásokat 75 színes térképmelléklet egészíti ki. A vázlatok az Egyesült Államok Katonai Térképészeti Intézetének 1:100 000 léptékű térképlapjai alapján készültek: a távolságok km-ben, a magasságok méterben szerepelnek. E könyv is – „*The Other Side of the Mountain: Mujahideen Tactics in the Soviet-Afghan War*” – mint az elsőként említett, elsősorban a csapattisztek és tiszthelyettesek oktatását szolgálja.

1995-ben jutott Lester W. Grau tudomására, hogy az orosz vezérkar 1990 óta hadtörténeti áttekintést is készített a szovjet-afgán háborúról. Akkorra azonban az orosz társadalom érdeklődése már a csecsen gerillák elleni küzdelem felé fordult. Mivel honi kiadót nem talált, az orosz vezérkar felajánlotta a kézirat kiadásának jogát az amerikai ezredesnek. Különös, hogy ez a mű – „*The Soviet-Afghan war: How a Superpower Fought and Lost*” – csak ez évben jelent meg, és először angol nyelven! Az orosz tisztképző intézmények mindenesetre szép számmal rendeltek belőle és növendékeik amerikai fordításban tanulmányozhatták saját hadtörténetüket. A könyvet a Frunze Akadémia kollektívája írta, Runyov ezredes szerkesztésében. Tankönyvként bármely hadsereg katonái haszonnal forgathatják, különösen, ha a politikai vezetés polgárháborúba való beavatkozást vagy békefenntartást igényel, gerillák ellen, nehéz terepen.

A mű kilenc fejezetre tagolódik:

- 1) A konfliktus eredete és lefolyása
- 2) A szovjet expedíciós erők és a velük szövetséges afgán hadsereg szervezete és kiképzése
- 3) A mudzsaheddin erők szervezete és harcászata
- 4) Operatív doktrína
- 5) Összefegyvernemi taktika
- 6) Tüzérségi, páncélos, légideszant és hadirepülő taktika
- 7) Felderítés, tábori biztonság, műszaki és vegyi csapatok
- 8) Logisztika és egészségügyi ellátás
- 9) Áttekintő kiértékelés: harcászat, technika, morál.

Minden fejezethez Lester W. Grau írt rövid kommentárt és részletes lábjegyzeteket.

*

Az Orosz Birodalom Közép-Ázsiában 1734-től lassan az Amu Darja folyóig terjeszkedett. Már akkor megfigyelték, hogy a szomszéd afgán hegyekben minden völgy lakosai harcosan védik önállóságukat a központi hatalommal szemben. Helyileg a kiterjedt családok („dzsurga”) tanácsai uralkodnak. A törzsek („kom”) egymás között civakodnak, de idegen megszállók ellen közösen veszik fel az ellenállást. Ezt szenvedték meg az angolok is az 1839 és 1921 közt Afganisztán ellen vezetett három hadjáratukban.

A bolsevisták 1920-tól harcoltak Közép-Ázsiában a baszmacs ellenforradalmárok ellen, de a jelek szerint elfelejtették tapasztalataikat és 1978-tól a marxista rendszert próbálták az afgánokra erőltetni. Egymást váltották a szovjet helytartók: Nur Tarakit megölte vezérkari főnöke Hazfulla Amin. 1979 karácsonyán szovjet ügynökök meggyilkolták Amint, és Babrak Karmalt ültették az elnöki székbe, de az afgánoknak nem kellett egyik ateista szovjet bábkormány sem: a mudzsaheddin harcosok az iszlám hagyományok védelmében lázadtak fel és kilenc éven át harcolt ellenük az expedíciós szovjet 40. hadsereg, az OKSVA (Organicsennaja Kontyinenta Szovjetszkij Vojszk v Afganyisztanye = Afganisztáni Szovjet Kontingens), valamint a vele szövetséges Afgán Népi Demokratikus Köztársaság hadereje (DAK)

Amikor a Szovjetunió elhatározta Afganisztán megszállását, a hadvezetés Magyarország 1956-os és Csehszlovákia 1968-as gyors lerohanásának eredményességére alapozott, nem számolt eléggé a nehéz terepviszonyokkal és alábecsülte a mudzsaheddin harcosok fanatizmusát. A háború

befejeztével a Frunze Akadémia először a volt alegységparancsnokok jelentéseiből szerkesztett önkritikus elemzést. Csak 1995-ben ismerte el a Frunze hadtörténelmi elemzése, hogy a szovjetek már jóval az invázió előtt kezükben tartották az afgán vezetőséget: egy különleges őrzészlóalj „védte” az elnököt, szovjet pilóták repültek afgán felségjellel stb. 1979. december 27-én éjjel a szovjet légierők 215 gépe érkezett be a kabuli repülőtérre. A szovjetek villámgyorsan megszállták a főbb afgán városokat. Akkor a nyugati szakemberek is úgy vélték, hogy csakhamar minden ellenállást levernek; attól is tartottak, hogy a szovjet hadászati cél egy, az afgán térségből a Perzsa öböl irányába indítandó támadás lehet, ami veszélyeztethette volna a nyugat köolajellátását. Csakhamar kiderült azonban, hogy Ogarkov szovjet vezérkari főnök szűkebb korlátok között kívánta tartani a beavatkozást mint korábban az Egyesült Államok a vietnami háborút, melybe az amerikaiak végül félmillió főnyi hadsereget küldtek.

Afganisztán területe 525 000 négyzetkilométer, ötször akkora, mint Vietnam, a bevetett szovjet erők száma viszont nem haladta meg a kilencven-százhuszezres létszámot és sosem voltak képesek összeköttetést biztosítani Kabul és a 21 nagyobb vidéki város között. A vezérkar a hadműveleteket csak néhány hónapra tervezte, de végül kilenc évig tartottak. A beavatkozás céljait szovjet a hadvezetés a következőkben foglalta össze:

- a főbb városok, repülőterek és bázisok közötti közlekedés biztosítása;
- a szövetséges DAK helyőrségeinek leváltása, hogy a felszabaduló erők leküzdhessék az ellenük harcoló partizáncsoportokat;
- a szövetséges afgánok tüzérségi és légi támogatása és utánpótlásuk megszervezése;
- a lakosság és a szovjet csapatok közti kapcsolatok és súrlódások kerülése;
- a kommunista afgán hatalom erősítése, hogy az OKSVA mielőbb hazaindulhasson.

A szovjetek 1956-os magyarországi és 1967-es csehszlovákiai bevetése sikeres volt, mert mindkét országban a kommunista hatalom megszilárdításához vezetett. 1998-ban viszont, amint a szovjet hadsereg kivonult Afganisztánból, az ottani kommunista rendszer összeomlott. „Az afgán háború 55 000 szovjet állampolgár életébe vagy testi épségébe került. Csak 1995-ben vallották be, hogy nem 13 000 hanem 26 660 volt a halottak száma. Az afgánok vesztesége 1,3 millió halott volt, 5,5 millió afgán – a háború előtti lakosság egyharmada – kényszerült külföldre menekülni. További két millió hagyta el otthonát, hogy a városokban keressen menedéket.

Lester W. Grau szerint „a szovjet hadműveletek nagyobb nyomorúságot okoztak az afgánoknak, mint a hitlerista háború a Szovjetunió területén.”

A Frunze-tanulmány négy ütemre tagolja az afganisztáni hadműveleteket:

- I. 1979 december – 1980 február: invázió;
- II. 1980 március – 1985 április: a 40. hadsereg támadó hadműveletei;
- III. 1985 május – 1987 január: védelem (hat ezred kivonása);
- IV. 1987 január – 1989. február 15.: visszavonulás.

A legvéresebb év, 1985, Gorbacsov elnökségére esik, akkor az OKSVA 120 000 fővel elérte a legmagasabb létszámát, melyből 73 000 fő tartozott a harcoló alakulatokhoz. 1985 után a mudzsaheddinek kezébe került. Stinger rakéták miatt csökkent a szovjet légifőlény. Ennek ellenére még négy évig húzódott a háború az egyre nagyobb nemzetközi segítséget élvező mudzsaheddin koalíció ellen, melyet a pakisztáni vezérkar négy fundamentalista és három mérsékelt csoportból szervezett.

*

Érdekes összehasonlítani ugyanazon akciók leírását és értékelését a három általunk ismertett könyvben. Hogy ebből ízelítőt adjunk, kiragadjuk a „Magisztrál” hadműveletet, melynek célja a Gardezből Khosztba vezető főút megnyitása volt a Szatakando-hágó elfoglalásával.

Szovjet részről egy légiszállítású hadosztály, egy gépesített lövészhadosztály, egy önálló gépesített lövészezred, egy önálló ejtőernyős ezred, valamint a DAK khoshti helyőrségének több ezrede vett részt. B. V. Gromov, a szovjet 40. hadsereg parancsnoka, személyesen tervezte a nagyszabású hadműveletet.

A csapásmérő csoport 1987. november 2-től gyülekezett. A hadseregeközvetlen, valamint hadosztályközvetlen tüzérség november 27-ig vonult fel és ásta be magát. A légelhárító erők felderítésére Gromov tábornok a Szatakando-hágó melletti magaslatokra 20 ejtőernyős babát

dobatott. A mudzsaheddin légelhárítás tüzet nyitott rájuk és így elárulta ütegállásait: a szovjet légicsapásokat követő 4 órás tüzérségi összűz megsemmisítette állásaikat és visszavonulásra készítette őket.

November 29-én a szovjet 191. lövészezred a Szatakando-hágó irányába nyomult, de rossz vezetés miatt elakadt és a mudzsaheddinek visszavetették. Erre Gromov erős tüzérségi támogatással egy szovjet ejtőernyős zászlóalj és egy zászlóalj DAK kommandót vetett be, melyek két irányból indított támadással elfoglalták a szívósan védett magaslati támpontot, a mudzsaheddinek pánikszerűen elhagyták állásaikat. Ezt kihasználva a szovjet ejtőernyős zászlóalj menetből elfoglalta a Szatakando-hágót, az utána beérkező gépesített lövészadosztály pedig – folyamatos szárnnybiztosítással – tovább gördült Khoszt irányába.

Grau kommentárjában dicséri Gromov vezetését. A „Magisztrál” hadművelet és a 103. légideszantadosztály támadása valóban megnyitotta az utat Khoszt felé. Másrészt a 191. önálló lövészezred támadása botrányosan sikertelen volt, és a 4 óra hosszat tartó tüzérségi tűz sem okozott nagyobb kárt a mudzsaheddineknek. A Frunze Akadémia által mellékelt térképen nincsen használható lépték, de az általunk másodikként tárgyalt könyv vonatkozó részét két jó ábra illusztrálja.

Lássuk most, mit ír ugyanezen hadműveletről az afgán ellenfél, Gulzarak Zadran, a fundamentalista „Iszlám Unió” tábornoka, kivel Lester W. Grau a pakisztáni Pesavar városában készített interjút:

„A DAK hírszerzői révén értesültünk a Szatakando-hágó irányába tervezett szovjet támadásról. Ezt a főutat már 1979 márciusában elvágtuk. Azóta a szovjetek kizárólag légi úton tudták ellátni a khoszi helyőrséget. A szovjetek csak nyolc év múltán, 1987 novemberében vállalkoztak nagyszabású támadásra Gardez térségéből. Úgy véltük, e soha nem látott hadászati erőösszpontosítás Pakisztánt fenyegeti. Mint kiderült, csak látványos erődemonstráció készült, mielőtt megkezdhették végleges visszavonulásukat Afganisztánból.

A Szatakando-hágónál jól előkészültünk a szovjet támadásra. A szoros sziklafalai mindkét oldalon 400 méter magasságba tornyosulnak egy patak medre felett. A keskeny út kigyózva követi a szakadékokat. Három aknazárat telepítettünk egymástól 300 méter távolságra. A magaslatokat 12 db kínai eredetű sorozatvetővel és ZGU-1 légelhárító géppuskákkal erősítettük meg. Ezek beépített állásban jó fegyverek, de nehéz velük állást változtatni. Nagy számmal voltak DSK nehézgéppuskáink is, valamint sok RPG-7 páncélokunk. A Szatakando-hágótól két kilométerre van a Khadai-hágó, melyen át ösvérút vezet. Ott nem fektettünk aknazárat, de küldtünk erősítéseket. Egy harmadik út hét kilométerrel keletre a Szaroti-hágón át vezet, mely 25 km-re délre belefut a főútba. Az a hitvány ösvércsapás a bandita »Khél« törzs területét keresztezi. Képtelenségnek tűnt, hogy a szovjetek épp azon út mentén próbálnának támadni, így nem is zártuk le aknákkal, de küldtünk több száz csendőrt erősítésként.

A szovjetadosztálytüzérség a Szaroti-hágótól jó 10 km távolságra, a hadseregközvetlen tüzérség Gardeztől délre a Szatakando-hágótól hasonló távolságban foglalt állást. Meglepetésünkre a Szaroti-hágó felé támadtak, melyet öt nap harc után sikerült elfoglalniuk. Ezután légideszant erőkkkel megszállták a Szatakando-hágó feletti magaslatokat, ahonnan tüzérségi tüzet vezéreltek a »Zadra« törzs által lakott falvak ellen és menekülésre kényszerítették a lakosságot.

Másnap egy szovjet gép ejtőernyősöket dobott a Szatakando-hágó feletti hegycsúcsra. Tüzet nyitottunk rájuk minden csőből, csak hogy az ejtőernyősök babák voltak és egy magasan repülő felderítő gép bemérte a tűzfészkeinket. Utána 152 mm-es nehéz lövegek sortüzeit kaptuk, 122 mm-es és 220 mm-es »Uragan« sorozatvetők ösztüze és végül a légierők bombázása következett. Egy gyalogsági támadást visszavetettünk, de december 2-án távolabbi magaslatokra kellett visszavonulnunk. Új probléma merült fel: az intenzív bombázás megmérgezte a patakok vizét, de még a hótakarót is. Először azt hittük, vegyi támadással kísérleteznek. Szomjajztunk!

A szovjetek a fő út két oldalán nyomultak előre, ejtőernyősök megszállták a magaslatokat. A két hágóból előretörő egységeik Latakegánál egyesültek, majd találkoztak a Khosztból feljűk kitoró erőkkkel.

Ezután azonban megjavult a helyzetünk. A pakisztáni Imam vezérkari ezredes átszervezte az ellenállást. Egyre több mudzsaheddin önkéntes érkezett Pakisztánból. A szovjetek mindössze 12

napon át tudták nyitva tartani a Gardez és Khoszt közötti főutat! Mikor az ejtőernyősök feladták a hegycsúcsokat, nagy mennyiségű lőszerrel hagytak vissza.

A mudzsaheddinek véres vesztségei alig 100 halottra rúgtak, a tüzérségi bombázás azonban hatalmas rombolást okozott a falvakban. Lelőttünk egy helikoptert és három sugárhajtású repülőgépet. Teljesen épen zsákmányoltunk két tankot és négy teherautót. 600 DAK katona fegyverestül átalált mellénk.”

Grau kommentárja: a szovjeteknek valóban szükségük volt egy, a propaganda által kiaknázható sikerre. Gromov vezetése mintaszerű volt: taktikai meglepetés, több irányból vezetett támadás, koordinált tüztámogatás – de meddig tartott a siker?

Az afgán védelmet vezető Zadran tábornok véleménye lesújtó: „A szovjet hadsereg levezített, mind harci kedv, mint fegyelem szempontjából. A 191. lövészezred ismételtlen meghátrált. Segített nekik a magaslatok elfoglalása, de a gyalogság még így is csak a tüzérség köpenye alatt tudta tartani állásait. Az ejtőernyősök a magaslatok tetején tábornokok körül melegekedtek, remek célpontot nyújtva a mi reaktív tüzérségünknek. A szovjet csapatrepülőök egyre pontatlanabban bombáztak, mert féltek a Stringer rakétáinktól.”

Másképpen értékeli a hadműveletet a harmadik tárgyalt kötet, mely szerint a „Magisztrál” 1987. november 20-tól 1988. január 21-ig, vagyis három hónapig tartott. E mű megemlíti a szovjet egységek mellett bevetett öt DAK gyaloghadosztályt és a 15. DAK harckocsibrigádát, sőt kiemeli a vitéz DAK kommandóezred teljesítményeit is. E hadtörténelmi mű szerint „a támadás előkészítésénél minden szovjet hadosztály és ezred jól elhatárolt feladatot kapott. A gondos tervezés és a precíz kivitelezés által a »Magisztrál« hadművelet sikeres volt.”

Amikor 1988 áprilisában a szovjetek visszavonulásra kényszerültek, 110 000 katonát, 500 harckocsit, 4000 BMP-t és BTR-t, 2000 löveget és aknavetőt, 16 000 tehergépkocsit kellett hazaindítaniuk. Az időben a mudzsaheddin ellenállás immár 150 000 harcossal számolható. A kivonulás első szakasza 4 hónap alatt, 1988. május 15-től augusztus 15-ig folyt le Kandahar–Herat irányában. A második szakasz is 4 hónapot igényelt, 1988 novemberétől 1989. november 15-ig tartott Dzsalamalabadból Kabulon át a határig. A műszaki csapatoknak hatalmas mennyiségű aknát kellett eltávolítaniuk. A légi erő fáradhatatlanul bombázta a mudzsaheddin állásokat, hogy nagyobb veszteség nélkül folyhasson le a kivonulás.

Grau szerint a kivonulás volt a legsikeresebb szovjet hadműveletek egyike: a másik kettőnek az inváziót és a fentebb leírt „Magisztrál” vállalkozást tartja.

A Frunze Akadémia összefoglaló értékelése:

„A mudzsaheddinek kerülték a harcot a reguláris erőkkal szemben és ritkán próbálkoztak pontvédelemmel. Ha bekerítés fenyegette őket, feladták állásaikat és eltűntek. Ezért lett oroszul a gúnyneveik »szellem« vagyis »duk«.

Támadást előszeretettel éjjel indítottak, a meglepetést próbálták kihasználni. Improvizált, »képlékeny« harcmodoruk valamint a hierarchikus parancslétra hiánya megnehezítette az ellenlépéseket. Képesek voltak egymást csapataink mozgásáról gyorsan, le nem hallgatható, primitív módszerekkel értesíteni.

A terrort mind a saját lakosság mind az ellenfél megfélemlítésére használták. Az atrocitások ellen-terrorakciókat is eredményeztek.

A nehéz terepen nem alakulhatott ki összefüggő harcvonal. A gerillák diktálták a harcmodort. A 40. hadsereg és a szövetséges DAK egységek összefegyvernemi offenzívákkal 60 km szélességben támadva 220 km-t nyomultak előre, de az elfoglalt területet nem tudták ellenőrzésük alatt tartani. Végül az OKSVA kénytelen lett hadműveleteit alegységekkel, harcászati síkon vezetni: a harc feladatok rajtaütésekre, csapdába csalásra, bekerítésre és tisztogatásra, valamint a helyőrségek közti útvonalak biztosítására redukálódtak.

Jól beváltak a légideszant-akciók, hasznosak voltak a műszaki csapatok, különösen az aknazárak telepítésére és a mudzsaheddin aknák felszedésére. A tankok nem sokat értek a hegyi háborúban. A mély szakadékok felett számos hidat kellett építeni és nagyszámú gyalogost kellett a védelmükre beosztani.

Káros volt az a parancs, mely elrendelte, hogy minden szovjet katona, beosztásától függetlenül, ugyanannyi zsoldot kapjon, vagyis a veszélyes feladatok végzők nem kaptak kiemelt fizetést.

Helytelen volt a 40. hadsereg hadrendjébe számos közép-ázsiai eredetű egységet felvonultatni. Afganisztán legnépesebb törzse, a pastu, örökös ellenségének tekinti üzbég, tadzsik és türkmén szomszédait. Mivel ezek az etnikumok adták a szovjetekkel együttműködő DAK hadsereg állományának zömét is, ez nemcsak szilárdította a pastuk törzsek ellenállását, de kiváltotta Pakisztán támogatását is.

Hátrányos volt a sorozott legénység alkalmazása, mert ez gyakori váltást igényelt. Így tíz év alatt 642 000 katona szolgált Afganisztánban, ezekből 470 000 lettek betegek vagy sérültek, a bevetett állomány 73 %-a.

Rossz volt az egészségi ellátás és az ételmezés, annak ellenére, hogy óvatosságból minden ételt a Szovjetunióból szállítottak! Az ezredek létszámában a betegek száma mindig magasabb volt az egészségesekénél. A csapatok közel egyharmada tifusz-, malária-, vérhas- és agyhártyagyulladás-fertőzéstől szenvedett, az élőerő-utánpótlás pedig nem érkezett rendszeresen.

27 660-an haltak meg, vagy tűntek el, jó 50 000 volt a sebesültek száma! Tehát minden hetedik »internacionalista kötelességét teljesítő« szovjet a vérével fizetett. 1980-tól 1985-ig a 40. hadsereg naponta 69 harcost veszített. A tisztakarvesztése az állomány 14,3%-a volt.”

Grau összefoglaló kommentárjai:

Szinte érthetetlen, hogy az orosz tiszti iskolákban máig sem oktatják az afgán háború tanulságait, bár a Csecsenföldön, Oszétiában, Grúziában, Dagesztánban és Tadzsikisztánban a hasonló konfliktusok máig is komoly veszteségeket okoznak az orosz erőknek. Az amerikaiak és NATO szövetségeseik azért képesek Afganisztánban aránylag kevés veszteséggel hadat viselni a tálib és al-Kaida erők ellen, mert harcászati elveiket a szovjet-afgán háború tapasztalatai felhasználásával módosították.

Sokáig kerékkötő volt az elavult hadászati doktrína, mely a harcászatot teljesen alárendelte a nagyléptékű, operatív elképzeléseknek. 1985-től már újszerűbb, nem lineáris harcászattal kísérleteztek, kisebb, mozgékony egységek bevetésével. A szovjet doktrína azonban itt sem kívánt önálló megítélést az alegység parancsnoktól, mert az összezavarhatta volna az operatív menetrendet.

Grau elismerően nyilatkozik két szovjet taktikai újításról, az egyik a „bronyegruppa”, mely a páncéljárművek tüzerejét önállóan mozgó tartalékként használja fel a deszantgyalogság támogatására. A másik újítás a magaslatok „gördülő ellenőrzése” légiszállított csoportok bevetésével. A harmadik a bekerítő különítmények (obhogyjascsjj otrjad) taktikája, mely szerint egy-egy alegységet a főerőktől eltérő útvonalon, önálló feladattal irányítottak a védők háta mögé. De helyteleníti a jól kiképzett felderítő és specnaz egységek gyalogsági tartalékként való bevetését. Emiatt volt elégtelen a taktikai információ. A légi felderítés és elektronikus lehallgatások eredményei magukban ahhoz sem voltak elegendők, hogy a csapat a nehéz terepen egyáltalán megtalálja a mudzsaheddineket.

Grau említi, hogy a gépesített lövészek vonakodtak eltávolodni páncéljárműveiktől, nehogy az ellenség páncélökli hatásos lőtávolságába kerüljenek. A nehéz felszerelés is problémát jelentett: a 16 kg súlyú páncélmellény például egy kilométernél hosszabb előretörésnél túlságosan fárasztónak bizonyult. A szovjet hálósák esőben teleszívta magát vízzel. A szovjet taktika ráadásul nagyon löszerigényes volt: a szovjet gyalogos kétszer annyi súlyt cipelt, mint a nyugati. A harcászati szabályzat megkívánta azt is, hogy az előrenyomulást a gyalogság nehézfegyverei kísérik. A 12,7 mm-es géppuska súlya viszont 34 kg, az ADS gránátvetőé 30,4 kg, de egy töltött dobtár súlya magában is 14,7 kg. Így nem sok szovjet harcos volt képes meredek lejtőn felfelé a pehelykönnyű mudzsaheddinek után szökellni.

A szovjet „high technology” főlénye a mudzsaheddinek elavult fegyvereihez képest vitathatatlan volt: éjjellátó készülékek és lézerek segítették a célzást. Az elektronikus és akusztikus szenzorok 29 km távolságból is jeleztek minden mozgást, távvezérelt aknamezőket robbanhattak. A légifőlény csak 1985 után csökkent, mikor megjelentek a mudzsaheddinek kezében a vállról indítható Stinger légelhárító rakéták. Továbbra is eredményesek voltak az SzU-25 csatagépek, melyekből azonban sosem volt elég.

Rossz volt ugyanakkor a morál: a mudzsaheddinek a szovjet propaganda ellenében kiaknázták a „nemzeti felszabadító háború” fogalmát, és aláásták a marxista ideológiát. A „hazai front” médiumai is öngólt lőttek dezinformációs kísérleteikkel: 1983 végéig a szovjet hírforrások

mindössze hat saját halottat mertek említeni, noha ugyanakkor a 40. hadsereg már 6 262 halottat és 9 880 sebesültet jelentett. A szabadságolt sorkatonák beszámolóit is rontották az állami propagandaszervek hitelét. A sorozásnál dúlt a korrupció: közismert volt, hogy a „nomenklatúra” sorkötelesei felmentést, vagy kellemes elhelyezést vásárolhattak. A 40. hadseregnél kevés nő szolgált, kegyeikért a tisztek közt nagy volt a vetélkedés. A cölibátusra szorult tisztek vodkázáltak, a legénység rászokott a kábítószeres fogyasztására, melyek beszerzése érdekében fegyvert, lőszert, üzemanyagot is elkótyavetyéltek.

A szövetséges afgánokat elidegenítette, hogy a szovjet tüzérség és légiőrség tűzcsapásokat mért a falvakra anélkül, hogy a civil lakosságnak időt hagyott volna a menekülésre. Szovjet katonák nőket és gyerekeket is gyilkoltak; a távoli Taskentben ülő hadbíróóságok elítéltek ugyan néhány tettet, de erről a lakosság nem értesült.

*

Az elsőként és másodikként tárgyalt kötetek hasznosnak tűnnek a legénységparancsnokok oktatására tiszthelyettéstől őrnagyig, a harmadik munka a törzstisztek és a vezérkar kötelező olvasmánya lehetne, bár mindazok haszonnal forgathatók, akiket mélyebben érdekel a hadtörténelem. Aki ezekben a könyvekben izgalmas harcleírásokat keres, bizonyosan csalatkozik, mert a kéziratok az „átélt háború” élményanyagán alapulnak ugyan, de a rövid kihallgatási jegyzőkönyvek stílusa száraz és lényegre törő.

Keveset tudunk meg arról, mit gondolt, mit érzett a szovjet vagy afgán katona, vagy aki csupán passzív, civil elszenvedője volt a polgárháborúnak. A lélektani háttérrel az olvasónak magának kell hozzágondolnia a szikár leírásokhoz, ám erre csak az képes, aki maga is rendelkezik harci tapasztalatokkal és még évek múltán is az orrában érzi a füstöt, a port, a bűzt és mint első szerelmére emlékszik a közelharc eufóriájára, nem csak a békeszolgálat szűnyogcsipéire és a garnizonélet tespedő unalmára. Az „átélt háború” azonban a hadtörténelem műfaja, nem a hadtudományé. Más a megközelítés.

*

A magyar katonai oktatásban nagy szerepet játszik a hadászat, bár történelmünkben tiszteink ritkán vezettek nagyszabású hadműveleteket (akkor sem sikeresen, pl.: Gyulai Solferinónál, Benedek Königrätznél), viszont mindig számos kiváló harcász honvédtisztünk és tiszthelyettesünk volt (gondoljunk csak az első és második világháborúban arany vitézségi érmet érdemelt harci tetteire). A NATO szövetségén belül is a harcászati szinten kellene jeleskednünk. Inkább a csapatvezetők képzésére volna kívánatos koncentrálni, semmint nagyszabású Kávéházi Konrád termelésére a négy éves nemzetvédelmi egyetemen.

Hány főből álló vezérkarra van szüksége egy alig 40 000 főből álló hadseregnek? Ha kis létszámú és hivatásos állományú a hadsereg, akkor legyen minden közkatonának olyan harcászati képzettsége, hogy szükség esetén egy alegység vezetését is át tudja venni! Előfeltétele lenne ez egy olyan honvédségnek, melynek hadi létszáma, a tartalékosok behívásával, akár egy éjjel alatt megkettőzhető. Ez távolról sem lehetetlen, példa rá a svájci hadsereg.